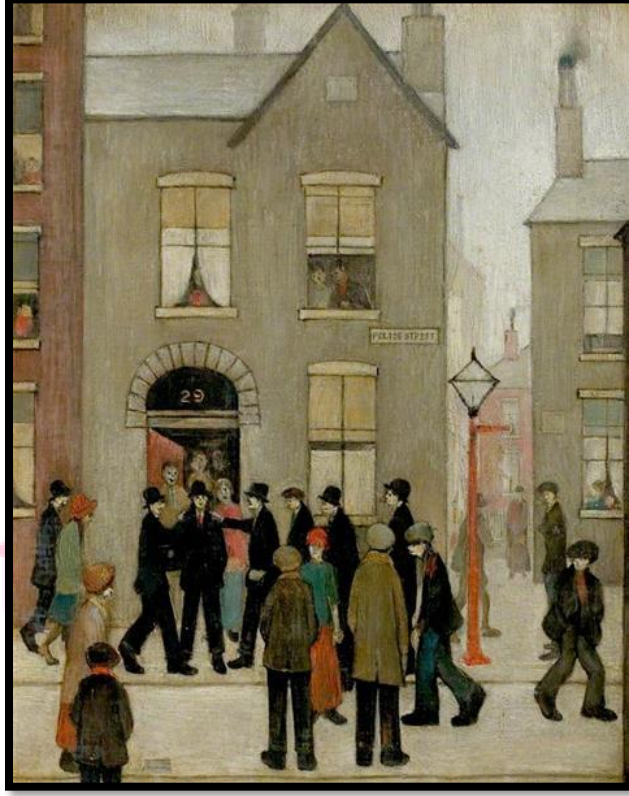

BİR TEDBİR MÜESSESESİ OLARAK TUTUKLAMA

Av. Cem Alptekin

The Arrest, L. S. Lowry, 1927

CMK'da (Ceza Muhakemeleri Kanununda) düzenlenen tutuklama müessesesi, en basit ifadesi ile; suçluluğu hakkında kuvvetli emare bulunan bir insanın (şüphelinin) mahkeme kararıyla, tedbir amaçlı olarak belirli bir süreliğine özgürlüğünden alıkonulmasıdır.

CMK'nın "**Tutuklama Nedenleri**" başlıklı
100/1. md. hükmü uyarınca;

"Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olguların ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir. İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez."

100/2. md. hükmü uyarınca;

"Aşağıdaki hallerde bir tutuklama nedeni var sayılabilir:

a) Şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa.

b) Şüpheli veya sanığın davranışları;

1. Delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme,

2. Tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma,

Hususlarında kuvvetli şüphe oluşturuyorsa."

100/3. md. hükmü uyarınca;

"Aşağıdaki suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama nedeni var sayılabilir." denildikten sonra, bu suçlar da aynı madde altında tadadi olarak sıralanmıştır.

100/4. md. hükmü uyarınca ise;

"Sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı bir yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez."

CMK 101/1.md. hükmü uyarınca ise;

"Soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturma evresinde sanığın tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen mahkemece karar verilir. Bu istemlerde mutlaka gerekçe gösterilir ve adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını belirten hukukî ve fiilî nedenlere yer verilir."

101/2.md. hükmü uyarınca;

"Tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu husustaki bir tahliye isteminin reddine ilişkin kararlarda hukukî ve fiilî nedenler ile gerekçeleri gösterilir. Kararın içeriği şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirilir, ayrıca bir örneği yazılmak suretiyle kendilerine verilir ve bu husus kararda belirtilir."

101/3.md. hükmü uyarınca;

"Tutuklama istenildiğinde, şüpheli veya sanık, kendisinin seçeceği veya baro tarafından görevlendirilecek bir müdafinin yardımından yararlanır."

101/4.md. hükmü uyarınca;

"Tutuklama kararı verilmezse, şüpheli veya sanık derhâl serbest bırakılır."

101/5.md. hükmü uyarınca da;

"Bu madde ile 100. madde gereğince verilen kararlara itiraz edilebilir."

CMK'nın "Tutuklulukta Gececek Süre" başlıklı 102/1. md. hükmü uyarınca;

"Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde tutukluluk süresi en çok bir yıldır. Ancak bu süre, zorunlu hallerde gerekçeleri gösterilerek altı ay daha uzatılabilir."

102/2.md. hükmü uyarınca;

"Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde, tutukluluk süresi en çok iki yıldır. Bu süre, zorunlu hallerde, gerekçesi gösterilerek uzatılabilir; uzatma süresi toplam üç yılı geçemez."

102/3.md. hükmü uyarınca da;

"Bu maddede öngörülen uzatma kararları, Cumhuriyet savcısının, şüpheli veya sanık ile müdafinin görüşleri alındıktan sonra verilir."

Tutuklamaya ilişkin hükümler CMK kapsamında bu kadar açık ve net olmakla birlikte, bu müessese siyasi/toplumsal etki ve mulâhazalara açık olmasının yanı sıra, hakimlerin tarafsızlığını ve bağımsızlığını giderek ortadan kaldıran yasal düzenlemeler (özellikle de, kurulduğu an itibariyle birer tutuklama mahkemesine dönüşen "sulh ceza hâkimlikleri") nedeniyle, maalesef uygulamada ciddi haksızlıklara ve insan hakları ihlallerine yol açmaktadır.

Aslında bu konuda, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını güvence altına alan Anayasanın 19, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi 5, Ceza Muhakemesi Kanununun 100 ve 115. maddeleri de, CMK'nın ilgili hükümlerinin yanı sıra yargıya, her somut olayın özelliğine göre ciddi bir yol haritası sunmaktaysa da, bu müessesenin uygulamadaki başarısı, diğer bir deyişle hukukiliği yargının bağımsızlığı sorunu ile doğrudan ilintilidir.

Girişte de ifade ettiğimiz üzere; ceza yargılaması hukukunda tutuklama bir tedbir müessesesidir. Burada amaç; "şüpheli" sıfatıyla ceza soruşturmasının süjesi olan kişiyi cezalandırmak değil; tedbir amaçlı ve geçici olarak o kişinin özgürlük ve güvenlik hakkını kısıtlamaktır. Bu haliyle de tutuklama, bir "amaç" değil, "araç"tır. Bu nedenle hakim veya mahkeme için tutuklama tedbirinin uygulanmasında bir zorunluluk öngörülmediği gibi; soruşturulan şüpheli (veya kovuşturulan sanık) hakkında ancak kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut deliller ile adaletten kaçma şüphesini uyandıran somut olgular ve/veya şüphelinin (veya sanığın) davranışları itibarıyla delilleri karartacağına ilişkin kuvvetli şüphe uyandıran (yukarıda sıralanmış) tutuklama nedenlerinden birisinin varlığı halinde, o şüphelinin (veya sanığın) tutuklanmasına karar verilebilir.

Ancak burada önemle vurgulamamız gereken bir husus da şudur: CMK 100/3.md.'de yer alan katalog suçlardan birisinin şüpheli veya sanık tarafından işlendiği hususunda kuvvetli şüphe nedenlerinin varlığı durumunda dahi, hakim (ya da mahkeme) tutuklama kararı vermek zorunda değildir. Tabii bunun yanı sıra suçun işlendiğine ilişkin kuvvetli şüpheyi gösteren somut delil olmadıkça, şüpheli (veya sanığın) tutuklanması da mümkün değildir.

Diğer taraftan, suçun; kanunilik, hukuka aykırılık, maddi ve manevi olmak üzere dört unsuru vardır. Soruşturma konusu eylem kanunda suç olarak tanımlanmamış veya suç olarak tanımlanan eyleme ilişkin şüphelinin hareketi ve bu hareketin neticesi arasında illiyet (nedensellik) bağı yoksa veya ortada görevin ifası, meşru müdafaa, zaruret hali ya da mesleğin icrası gibi hukuka uygunluk nedenlerinde biri varsa, ortada bir suç veya en azından kuvvetli suç şüphesini gösteren somut delillerin bulunmadığı sonucuna varılır. Suça konu eylemde, netice ile o neticeye yol açan hareket arasında illiyet bağı şart olsa da, ceza sorumluluğu yönünden neticeye yol açan icra hareketi ile ilgili şahsi kusurun tespiti esastır. Kusur yoksa veya bir hukuka uygunluk sebebi varsa, suçun maddi unsuru oluşsa bile, suçun manevi unsuru oluşmadığından failin cezalandırılmasını mümkün kılacak bir suçun varlığından da söz edilemez.

Burada önemli bir başka husus da; bir kişi hakkında mahkemece verilecek olan son kararda, o kişinin tutuklu veya tutuksuz yargılanıyor olmasının esasen hiçbir önemi bulunmamaktadır. Diğer bir ifade ile tutuklu veya tutuksuz olması o kişinin mahkum olacağı veya beraat edeceği anlamına gelmez. Bu nedenle, tutuklama tedbiri; her somut olayda tutuklamanın amaç, fonksiyon ve şartları yönünden titizlikle dikkate alınarak uygulanmalıdır. Hakim (veya mahkeme) bu müesseseye müracaat ederken, her türlü dış etki ve müdahaleye kulaklarını kapatmak suretiyle; yasa açısından özgürlüğün esas, tutuklamanın ise istisna olduğu esastan hareketle; kararını verirken her zaman yasanın emrini ve vicdanını rehber almalıdır.

Nisan 2021

Dikkat: Bu yazı genel bilgi vermekte olup; hukuki tavsiye verme amacı içermemektedir.

alptekin & kaya
hukuk bürosu